

5 oktober 2017

Voorstelling GruunRant

1. Inleiding

GruunRant is een groen stuk van de stadsrand rond Antwerpen. Maar het is recentelijk ook een nieuw van onderuit gegroeid samenwerkingsmodel voor iedereen die de kwaliteiten van deze groene ruimte wil behouden, versterken en verbinden. Met de GruunRant-bril op zie je de kansen die er liggen beter. Deze inspirerende aanpak deint ondertussen verder uit, tot ver buiten het huidige werkingsgebied.

In het logo van GruunRant zitten de belangrijkste elementen van een kwaliteitsvolle stadsrand rond Antwerpen vevat: een groene rand rond de stad aan de stroom, groen-blauw dooraderd.

2. GruunRant: een gebied in een sterk verstedelijkte omgeving

In het noordoosten van de stad Antwerpen ligt een aaneengesloten gebied van 35 vierkante kilometer, volledig ingesloten door harde verstedelijkte gebieden. Het gebied werd tot voor kort nog niet als geheel erkend en herkend want het ligt verspreid over 8 gemeenten of districten en doorsneden door infrastructuur.

GruunRant ligt in een eerste schil van 7 kilometer rond de stadskern (vanaf de ring geteld), waarin de restanten van het vroegere landschap slechts heel sterk versnipperd en onherkenbaar voorkomen met daarin parken en natuurgebieden als groene eilandjes. In die eerste schil is de nood het hoogst om de samenhang te versterken. In de tweede schil van de stadsrand tussen 7 en 13 kilometer zijn nog grotere natuurlijke of landschappelijke structuren te vinden die radiaal met elkaar verbonden kunnen worden. De tweede schil heeft nog een beperkt aantal connecties met de open ruimte fragmenten in de eerste schil (GruunRant) en het bevat ook een aantal connecties met hoogwaardige natuur (habitatrichtlijngebieden) die ongeveer op 13 kilometer van de stadskern beginnen.

Op de kaart van GruunRant is het heel duidelijk waar de harde verstedelijking start en dus GruunRant begrensd wordt. GruunRant hangt aan elkaar door enkele grote verbindingen, waarmee het op een beperkt aantal plaatsen connecteert met de rest van de stadsrand. GruunRant bevat bekende parken en natuurgebieden die door de Antwerpenaars zeer gewaard wordt (Rivierenhof, Hobokense Polder, Peerdsbos, ...). Het zijn de plekken waar nog plaats is voor sport, spel, natuur, zachte recreatie en landbouw. De sterke troef van GruunRant is dat het niet meer moet uitgevonden worden. GruunRant bestaat al, we moeten het alleen maar behouden, versterken en verbinden.

De potenties van de grote oppervlakte van 35 vierkante kilometer kan moeilijk onderschat worden, het is 10 maal de oppervlakte van het Central Park in New York. Met 500.000 inwoners op 10 minuten fietsafstand kan dit gebied heel wat ecosysteemdiensten leveren. Op voorwaarde dat het kan uitgebouwd worden tot een groot robuust landschap. Dergelijke grotere gehelen zijn beter voor de biodiversiteit, voor de mens en zijn beter te beschermen.

3. GruunRant is veel meer dan alleen een gebied

Link tussen thematische verhalen

GruunRant linkt heel wat thematische verhalen en de mensen die er mee bezig zijn. Het gaat onder meer over biodiversiteit, klimaat, waterbeheer, luchtkwaliteit, rustgevend groen dicht bij huis, sport en spel, verkeersveiligheid, trage wegen, stadslandbouw, erfgoed en zo veel meer.

Een los/vast samenwerkingsmodel

Ook binnen GruunRant wordt er vergaderd en overlegd. Mensen van verschillende pluimage engageren zich in verschillende gradaties in het los/vast samenwerkingsverband dat we zijn. Zo zijn de milieuverenigingen uiteraard vertegenwoordigd, want GruunRant biedt kansen om hun groene thema's sterker op de agenda te krijgen en om mensen hierover te sensibiliseren. Lokale besturen zijn uiteraard erg geïnteresseerd want vaak gaat het over hun bevoegdheden. In elk gemeentebestuur zijn er mensen die aanleunen bij de uitgangspunten van GruunRant, de draagvlakvergroting die we realiseren helpt hen om ook hun agenda te realiseren. Bij gemeentebesturen is het opvallend dat GruunRant aanleiding geeft om eindelijk eens met de buurgemeenten samen te werken rond open ruimte thema's. De efficiëntie van de gemeentelijke inspanningen verbetert hierdoor. De brede kijk van GruunRant zorg er ook voor dat organisaties die met een deelaspect van de open ruimte functies actief zijn (landbouw, mobiliteit, ...), aansluiten bij de groep en er mee de drijvende kracht van worden. De verbindende kracht van GruunRant kan moeilijk onderschat worden.

Een nieuwe kijk op de toekomst van de stadsrand

Het is op zich niet zo moeilijk om met een GruunRant bril naar de stadsrand te kijken. Het komt eenvoudig gesteld neer om met een positieve bril te kijken naar de kwaliteiten (om ze te behouden), de potenties (om ze te versterken) en naar de plekken waar het geheel meer verbonden kan geraken. De slogan "behouden/versterken/verbinden" is heel sterk. GruunRant bekijkt de stedelijke dynamiek dan ook vooral als een kans om er iets beters van te maken. Misschien is deze invalshoek zelfs noodzakelijk om de verder verstedelijking in een voor iedereen gunstige evolutie te krijgen.

Wat is GruunRant als organisatie?

GruunRant valt niet in te delen in de traditionele vakjes zoals burgerbeweging, middenveld, actiegroep of samenwerkingsplatform. Soms bekijken we alles top-down, vaak willen we concrete realisaties op het terrein, onmiddellijk als het kan of anders op lange termijn. Voorlopig zijn we erg tevreden bij ons onduidelijke statuut, zolang we mensen op allerlei plaatsen enthousiast en geïnspireerd zien worden. We hoeven niet per sé op de barricades, met een stil netwerk dat zaken in de goede richting krijgt zijn we al heel tevreden. Al wie met onze GruunRant bril naar de stadsrand wil kijken is heel erg welkom.

4. Enkele concrete voorbeelden

Gemeenten werken samen

GruunRant is soms de aanleiding dat schepenen van verschillende gemeentebesturen voor het eerst met elkaar praten om af te tasten of ze kunnen samen werken rond open ruimte thema's. Het enthousiasme voor de GruunRant ideeën bij Schoten, Wijnegem en Deurne leidde bijvoorbeeld tot een intergemeentelijk project waarbij alle drie de besturen zich engageerden om hun groengebieden naar elkaar toe uit te bouwen. Dit zal leiden tot een cruciaal stuk GruunRant op een centrale plek waar infrastructuur het geheel nog in stukken rijdt. Via het regionaal landschap en met steun van de provincie en de Vlaamse Waterweg werd een studiebureau gevraagd om via ontwerpend onderzoek het GruunRant idee van verbonden groen te concretiseren. Vandaag wordt dit plan gebruikt om de toekomstvisie voor de bedrijventerreinen rond het Albertkanaal aan te vullen en ook bij de bouw van de nieuwe Hoogmolenbrug over het Albertkanaal wordt met deze intergemeentelijke visie rekening gehouden. Samenwerking tussen gemeenten is een erg sterke formule. Binnen GruunRant liggen er nog een aantal belangrijke gebieden waar ook een intergemeentelijke aanpak lijkt te groeien.

De A102: een nieuw stuk autostrade

De groene ruggengraat die GruunRant samenhoudt is een reservatiestrook op het gewestplan, want al sinds de jaren '60 was het plan om hier een stuk autostrade aan te leggen. Sinds het 'Toekomstverbond' tussen de Vlaamse regering en de burgerbewegingen van Antwerpen is dit nieuw stuk autostrade noodzakelijk om de deal over de Oosterweelverbinding uit te voeren. Enkel zo kan het oost-west (vracht)verkeer via het 'radicale haventracé' in een noordelijke boog omheen Antwerpen geleid worden, doorheen de oostelijke stadsrand dus. Het zal een tunnel worden, maar de gevolgen voor de bovengrond zijn sterk verschillend als het om een geboorde tunnel gaat of een 'cut-and-cover'-tunnel waar eerst een sleuf wordt gegraven en daarna terug overkapt. In de diepere ondergrond komt er naar alle waarschijnlijkheid nog een extra (geboorde) treintunnel (de 2de spoorontsluiting van de haven). De bedreiging van een cut-and-cover aanleg verbindt uiteraard heel wat GruunRant sympathisanten, die een geboorde tunnel eisen met liefst geen enkele op- en afrit. Bij de gemeentebesturen zorgt dat voor een wat oncomfortabel gevoel, veiliger is om zich niet formeel volledig te verbinden met GruunRant. Het genuanceerde standpunt van GruunRant waarbij vooral naar de kwaliteiten van de bovengrond wordt verwezen, verandert er weinig aan. Door het los/vaste samenwerkingsverband kunnen deze verschillende standpunten alsnog vredig naast elkaar blijven bestaan. Het zorgde er anderzijds wel voor dat GruunRant momenteel als volwaardige actor door de overkappingsintendant van de Vlaamse regering wordt meegenomen rond alle werktafels die de mobiliteits- en leefbaarheidsproblematiek van de Antwerpse stadsrand moet oplossen. Het is zelfs een potentiële win-win: als de overkapping van de ring in het noordelijk en noordoostelijk segment van de Antwerpse ring effectief gerealiseerd wordt, is een stukje missing link in het GruunRant plan gecreëerd waarover we tijdens de opmaak van onze kaart niet zelf durfden dromen.

Een positieve 'Boskaart'

In het voorjaar van 2017 was er heel wat te doen over een Vlaamse 'boskaart' met daarop stukken ecologische waardevol bos in harde ('zonevreemde') bestemmingen die niet langer meer ontwikkeld zouden mogen worden. Een heet onderwerp, ook in GruunRant waar niet minder dan 41 procent (!) bebost is (volgens de Boswijzer), met meer dan 500 hectare bos in niet groene bestemmingen. Hier en daar zou deze kaart voor GruunRant een nuttige bijdrage gehad hebben, maar GruunRant heeft

vooral nood aan een positieve boskaart. GruunRant heeft alvast via een GIS-analyse het hele bosareaal opgedeeld in onderdelen die elk hun eigen beleidsaanpak kunnen krijgen, zonder het geheel uit het oog te verliezen. In woonparken (villawijken, vaak na verkaveling van eeuwenoude boscomplexen) vormen de boomkruinen nog een gigantisch quasi aaneengesloten bosgebied vanuit het perspectief van eekhoorns en vogels, vanuit egelperspectief kan er echter in de sector van de tuinaanleg nog heel wat gebeuren om meer rekening te houden met het bos ecosysteem. GruunRant wil ideeën aanreiken voor de verschillende soorten beboste gebieden in haar werkingsgebied. Er zijn heel wat groepen te bedenken: bossen in bestemming gemeenschapsvoorzieningen (in overheidshanden) met een belangrijke potentie als verbinding, recreatiegebieden waar sport en spel in een boslandschap kan bestaan, bossen die door een gebrek aan stedelijk groen een belangrijke sociale functie hebben, ...

Ontdek het gebied met een fietstocht

Het bedenken en promoten van een fietsroute doorheen GruunRant is een heel waardevol initiatief gebleken. In mei 2017 werd een fietsroute ingefietst, grootschalig gepromoot met folders en aangevuld met extra informatie op een website. De mensen die verleid werden om de tocht te doen waren erg verrast van de ontdekking van voor hen nog onbekende plekjes, dicht bij huis. Het is een schitterende en onevenaarbare manier gebleken om mensen te laten ontdekken wat GruunRant eigenlijk is. Doordat we de fietsknooppunten volgen, rij je soms even uit GruunRant en erna er terug in: deelnemers spraken van een echt 'GruunRant'-gevoel als ze het gebied terug betraden. Een perfecte manier om het gebied en zijn karakter te laten ontdekken en te promoten. Via de extra informatie op de 'ontdekplekjes' (via een QR code op de website te bereiken), kan je geïnteresseerden een stuk meer interessante kennis bijbrengen over het gebied en de uitdagingen en kansen die er liggen om het nog te verbeteren. Met aandacht voor alle thema's zoals erfgoed, landbouw, natuur, waterlopen, verminderen druk verstedelijking, ...

Inspiratieplannen voor lokale besturen

Gemeentebesturen en gemeentelijke milieuraden geraken geprikkeld door het verhaal van GruunRant en vragen ons frequent om een presentatie te geven, met tips hoe zij het zouden kunnen aanpakken in hun eigen gemeente. In onze presentaties geven we suggesties over de grote structuren, de verbindingen met het grote geheel via de buurgemeenten en enkele concrete ideeën waar we op gekomen zijn. Opvallend is dat er steeds een deel overlapt met reeds oude voorstellen in structuurplannen en dergelijke, maar ook dat er vaak nieuwe ideeën opborrelen door het opzetten van onze GruunRant bril.

Beekvalleien: Vallei Klein Schijn

GruunRant bevindt zich in het Schijnbekken, waar relatief kleine waterlopen de hoger gelegen zandgronden van de Brabantse Wal irrigeren richting Schelde. Namen zoals Groot Schijn, Klein Schijn, Laarse Beek en Schoon Schijn hebben slechts erg lokaal enige faam, nochtans vormen zij de basisstructuur van GruunRant. Dergelijke waterlopen vormen vaak ook de gemeentegrenzen, reden te meer om er de beproefde methode van de intergemeentelijke aanpak op los te laten. Er is momenteel veel 'goesting' bij de gemeentebesturen en vrijwilligers van GruunRant om een toekomstplan voor de vallei van het Klein Schijn op te maken. Het Regionaal Landschap de Voorkempen heeft erop ingespeeld door een student een onderzoek te laten doen naar de huidige situatie en de potenties van het gebied. De conclusie was duidelijk: ondanks het formele statuut als

provinciaal natuurverbingsgebied is de vallei van het Klein Schijn dermate versnipperd en ingetuind dat er echt wel nood is om er 'GruunRants-gewijs' opnieuw een samenhangend geheel van te maken. Een boeiende uitdaging die we graag aangaan.

Landbouw en Erfgoed

Landbouw en erfgoed zijn twee aspecten van de stadsrand waarvan we weten dat ze een heel belangrijke rol gespeeld hebben en nog verder kunnen spelen in wat GruunRant is. Er zijn in een stadsrand zoals rond Antwerpen heel veel verhalen te vertellen die verklaren hoe onze ruimte er vandaag zo uitziet en welke processen er mee aan de basis lagen. In de fietsroute gaat er aandacht naar, maar we beseffen dat er nog veel meer mee kan gedaan worden. Kastelen, eeuwenoude bossen en pittoreske hoevetjes vertellen boeiende verhalen over het landschap. Landbouw is overigens niet alleen een stuk van het verleden, traditionele moderne landbouw probeert in de stadsrand te overleven en nieuwsoortige voedselproductie steekt zijn kop op. Ook in de landbouw is de stadsrand volop in transitie.

5. Idee loopt door in hele stadsrand

GruunRant is een kind van zijn tijd en zit in een trend om op een andere, meer geïntegreerde, manier met ruimtelijke ordeningsprocessen om te gaan. Een trend ook waar de traditionele machtsorde uitgedaagd worden om creatief om te gaan met de initiatieven à la GruunRant die opeens komen opzetten. Dit betekent ook dat er tegelijkertijd, onafhankelijk van elkaar, gelijksoortige redeneringen ontstaan, die mekaar kunnen versterken als ze elkaar ontdekken. Op deze manier inspireert GruunRant nog andere initiatieven in de stadsrand van Antwerpen, die op hun beurt weer een inspiratiebron zijn voor onze eigen werking. We zette er hier een paar op een rij.

Ecologische netwerk (visiekaart)

In het eenmansproject Levend Netwerk (spin off van het project Stadslab 2050 van het stadsbestuur) werd een kaart opgemaakt om alle ecologisch interessante gebieden van de stadsrand met elkaar verbonden te krijgen of te houden. Mits 40 projecten of ingrepen moet het mogelijk zijn om alle groengebieden ecologisch verbonden te krijgen, van Hemiksem tot Ekeren. Dit plan is een perfecte match met de kaart van GruunRant en blijft tot op heden onze belangrijkste inspiratiebron voor het ecologische luik van onze visie. Boeiende vaststelling is dat de stad Groningen 10 jaar geleden al zo'n kaart maakte en door nuttig gebruik te maken van de stedelijke dynamiek zijn er daar ondertussen al 100 natuurverbindingen gebouwd met het geld van ontwikkelaars en wegenbouwers. Gemeentebesturen zijn vandaag al bezig om ecotunneltjes en eekhoornbruggen aan te leggen, GruunRant kan hen wijzen op de plaatsen waar dat het meest zinvol is en voor welke diersoorten dat best gedimensioneerd wordt.

Regionaal Landschap de Voorkempen, de antitankgracht en Groenpool

In de tweede schil rond Antwerpen, dus net voorbij de huidige kaart van GruunRant, maakt de GruunRant-methode veel kans om herhaald te worden. GruunRant valt bijna integraal in het werkingsgebied van het regionaal landschap de Voorkempen, waar de tweede schil op een vergelijkbare manier uitgebouwd kan worden rondom de structuur van de Antitankgracht. Er zijn heel wat mensen binnenin dit regionaal landschap die niet liever zien dat er een groot draagvlak

komt voor GruunRant-achtige initiatieven. In het oosten van de Antwerpse stadsrand is de Vlaamse overheid in 2017 begonnen met het project Groenpool, waarin ze eigenlijk een soort GruunRant aanpak wil doen, in een gebied waar een reële kans bestaat dat er extra bedrijventerreinen voor het Economische Netwerk Albertkanaal komen. GruunRant wordt actief betrokken in dat studietraject en heeft er al voorstellen over kunnen lanceren.

Stedelijk bovenlokaal groenplan

Inspirerend is dat de stedelijke administraties met hun 'bovenlokaal groenplan' een heel erg vergelijkbare oefening hebben gemaakt rond wat er met de huidige groenstructuren best zou gebeuren. Hun credo zou ook behouden/versterken/verbinden kunnen zijn. Een heel lovenswaardig initiatief dus, dat GruunRant kan versterken. Toch is ook de vaststelling dat de administratieve begrenzing van de stad Antwerpen net te beperkend is om een sterke totaalvisie op te maken. Samenwerking met de buurgemeenten zou dat plan nog meer slagkracht kunnen geven.

Ringland

De burgerbeweging Ringland wil een alternatief ontwikkelen voor de bouwplannen van de Vlaamse regering voor het autostradenetwerk in de stadsrand van Antwerpen. Een heel belangrijk onderdeel is het voorstel om de ring rond Antwerpen volledig te overkappen. Ringland verdedigt het standpunt van een ecologische continue verbinding op het dak van de ring, als een onmisbare schakel om de natuur in de stadsrand verbonden te krijgen. In hun laatste 'Ringland krant' weidden ze er een volledig artikel over, waarbij het dak op de ring de verbinding vormt voor een aantal stedelijke parken en natuurgebieden, maar ook verbonden wordt met GruunRant en de resterende open ruimte gebieden in de zuidrand.

Zuidrand

In de zuidrand van Antwerpen ligt een tweede GruunRant te wachten voor een vergelijkbare aanpak. Twee door verstelijking omsloten groene longen tussen Schelde en A12 en tussen A12 en E19 hebben alle potenties van GruunRant voor de zuidrand van Antwerpen. Voorlopig plant GruunRant niet om haar werkingsgebied uit te breiden, er zijn trouwens verschillende overheidsinitiatieven lopend met een iet of wat vergelijkbare insteek.

6. Verdere uitbouw van GruunRant

GruunRant wil vooral blijven inspireren, want er zijn andere actoren nodig om de visie om te zetten in beleid en concrete acties op terrein. Een volgende stap na het aanleveren van een quick-scan van potenties wordt hopelijk op zo veel mogelijk plekken de activering of verdere uitbouw van lokale werkgroepen die met de gemeentebesturen en andere lokale actoren concretere ideeën kunnen bedenken. De inhoudelijke prioriteiten voor 2017-2018 liggen rond de A102, de positieve boslijst en het verder promoten dat gemeentebesturen onderling samenwerken.